

Afscheid van een reus met pathos

Zes jaar lang is Jan Diek van Mansvelt voorzitter van de vereniging. Nu, na twee bestuursstermijnen draagt hij deze taak reglementair over. Een moment om bij stil te staan en hem een paar vragen te stellen. Over zichzelf laat hij weinig los maar over de biologisch-dynamische landbouw des te meer: bevlogen, kritisch, zorgvuldig en bezorgd. Met zijn komst in het bestuur werd het roer op enkele punten omgegooid. Absoluut centraal in de biologisch-dynamische landbouw staat wat hem betreft de individuele mens: elk van de BD-boeren, boerinnen, tuinders en fruittelers, in hun eigen spirituele ontwikkeling, in hun eigen bedrijf, in hun eigen kring van klanten en collega's. En dan vervolgens elk in de voedselketen, tot en met de consument en in diverse samenwerkingsverbanden, zoals de BD-Vereniging.

Jola Meijer

Aftredend voorzitter Jan Diek van Mansvelt

Maar de basis ligt bij de boeren: "Want een BD-product is in oorsprong zo goed als de mens die het produceert, zo goed als hij of zij is in het samenwerken met de natuur op en om zijn of haar bedrijf", zegt Jan Diek.

Rode draad in het gesprek zijn vier aandachtspunten uit de beleidsnota, die in het eerste jaar van aantreden (1996-'97) werd uitgebracht, in vervolg op de studie: 'BD-binnenste buiten' die onder zijn voorganger, Raimond Maris, was gemaakt.

1. Verdere ontwikkeling van de BD-visie op landbouw en landgebruik, in gesprek met de BD-boeren en met verwante organisaties.
2. Actualiseren, verlevendigen en verder ontwikkelen van de zelf ervaren en zelf begre-

pen spirituele (geesteswetenschappelijke) aspecten van de BD-landbouw.

3. Afzetbevordering van BD-producten en het wekken van bewustzijn bij consumenten.
4. Zorg voor de duurzame toekomst van het BD-bedrijf (individueel, familie, maatschap en / of coöperatief).

"Hoe is deze ontwikkeling van visie en de uitwisseling daarvan met anderen verlopen?"

Jan Diek: "Via conferenties zijn we in eigen kring blijven werken aan het ontwikkelen van visie voor BD-landbouw en uitwisseling. Daarbij was het een aanzienlijke uitdaging om steeds nieuwe vormen voor die conferenties te vinden, waar de leden ook daadwerkelijk naar toe kwamen om deel te nemen aan die ontwikkeling.

Dynamisch Perspectief kreeg een aantal face-lifts om het steeds aantrekkelijker te maken en meer mee naar buiten te kunnen treden. Ik hoor van veel verschillende kanten dat DP steeds meer gewaardeerd wordt, zeker ook met de levendige discussies die er in gevoerd worden.

Het contact met de ecologische landbouw werd en wordt verzorgd door de voortgezette samenwerking met Platform Biologica. Nu we in Jos Pelgröm een nieuwe directeur hebben, lag het voor de hand dat die dat contact nu verder verzorgt in plaats van de voorzitter. In de studie 'BD-binnenste buiten' was een aantal concentrische kringen aangegeven waarop de bekendmaking van de BD gericht zou worden."

Meneer de voorzitter

Jos Pelgröm
over Jan Diek

U kent dat wel, dat had je immers nog in de vorige eeuw, ontzag voor de positie van de voorzitter. Dat vond je terug in de aanspreek-titel 'meneer de voorzitter'. Te pas en te onpas werden redevoeringen, vooral in de poli-tiek, doorspekt met deze stoplap, die al dan niet uiting gaf van autoriteitsbesef.

Jan Diek van Mansvelt, onze meneer de voor-zitter.

"Nou, zeg maar Jan Diek."

Kijk, daar ga je dan, de helling wordt door hemzelf ingezeept. Nog erger wordt deze glijpartij wanneer Jan Diek precaire situaties behandelt dan wel heilige huisjes doorlicht. Je houdt je hart vast.

Of zakelijke problemen bij de kop pakt, over geld en zo, en ze in de vergadering op onna-volgbare wijze inleidt. Je ziet de boekhouders dan lijden. Tot in Dornach, het heilige der heilige, is Jan Diek befaamd om zijn stijl, zijn presentatie. Zo vrij, zo losjes, dat omstan-

ders hem verwoed aan gaan spreken met 'meneer de voorzitter'.

In de hoop dat hij enig rolbewustzijn aanleert. Onbegonnen werk, dat kan ik u uit eigen erva-ring zeggen. Kijk maar naar z'n pretogen, die man wil altijd spelen, die krijg je niet in de plooi.

Maar vergis u niet, Jan Diek is in de kern bloedserieus. Hij gaat voor de zaak, heel diep graaft hij z'n weg. Wie tussen de regels kan lezen en zijn boventonen kan horen, ontmoet een man met veel inhoud. Boordevol oor-spronkelijke ideeën, gekoppeld aan een grote betrokkenheid met alles wat BD is: hier staat een echte voorman. Bovendien, als gespreks-leider is Jan Diek verrassend zakelijk, de agenda dient afgehandeld te worden, wie uit-weidt moet nablijven.

Al met al, het vertrek van Jan Diek als meneer-de-voorzitter van de BD-Vereniging zal goed voelbaar zijn. Wie vervangt zijn charme, wie zorgt voor de drive alom ruimte biedend, wie inspireert op inhoud. En vooral, wie durft er in voornam gezelschap nog een grap te maken?

Voedselkeuze oerfundamenteel

"In de binnenste kring zitten de zusterorgani-saties: de antroposofische gezondheidszorg en de Vrije Schoolbeweging.

Een van mijn eerste acties als nieuwe voorzit-ter was destijds het schrijven van een artikel in Motief waar ik op het belang van de biolo-gisch-dynamische landbouw (en de geaardheid van de voeding) wees. We kregen meteen een paar honderd nieuwe leden. Dat was absoluut een opkikker van jewelste. Maar verder is het nog niet gelukt om structureel met de zuster-bewegingen in gesprek te komen. Enerzijds was er wat ons betreft veel tijd nodig voor de herstructurering van het verenigingsbureau en het vinden van plaatsvervangers voor hen die vertrokken. Want je moet natuurlijk wel een goed functionerend apparaat hebben voor je met anderen in gesprek kunt gaan. Anderzijds waren de zusterbewegingen ook erg druk met zichzelf. Het bewustzijn van de rol die BD-voe-ding voor de gezondheid speelt is daar, prak-tisch gesproken, niet sterk ontwikkeld. Als je het noemt zegt iedereen jazeker, maar daar houdt het dan ook vaak mee op. Daardoor vroeg het veel meer energie dan ik ervoor be-schikbaar had.

Vanuit de antroposofische vereniging heeft Ron Dunselman nu aftastende gesprekken ge-start met de sectieleiders: een voorzichtige aanzet. Daar gaan we straks ook bekijken hoe de contacten tussen de secties versterkt kun-nen worden. Want het is natuurlijk in een be-paald opzicht heel curieus dat niet alle docen-ten en ouders van de Vrije Scholen en ook niet alle mensen die met antroposofische artsen in aanraking komen, door die contacten vanzelf-sprekend óók hun voedselkeuze gaan aanpak-ken en aanpassen. Het betreft immers de aard-ing, de gronding van elk mens en is daarmee oerfundamenteel. Veel gezondheidsaandoenin-gen zoals allergieën, onrust, concentratiege-brek, immuunzwakte en overgevoeligheid be-rusten tenminste gedeeltelijk op de herkomst, de productiewijze en de verwerking van de voeding. Er zijn veel ervaringen van mensen

die biologisch of BD eten en minder vaak ziek zijn en/of sneller beter worden. Ze kunnen kennelijk beter met de ziektes omgaan, er

goed doorheen komen, wat wel eens belangrijker zou kunnen zijn dan nooit iets krijgen. Bovendien is de gevoeligheid voor homeopathi-

sche en antroposofische geneeswijze vaak ook groter bij mensen die niet al te vol zitten met de chemische bijproducten van de landbouw en de bewerking.

Verder is voor heel veel mensen uit de stad een regelmatig contact met het platteland ook erg belangrijk. Weten waar je eten vandaan komt, wie er achter de producten staan die je eet en ook het betreffende landschap kennen en genieten, door de vier seizoenen heen.”

Natuur- en milieugroepen

“Een tweede kring van contacten uit de beleidsnotitie betreft de vele andere spirituele bewegingen die de BD leuk en nodig zouden kunnen vinden vanwege haar respectvolle, spiritueel gerichte omgang met de natuur en de daaruit voortvloeiende productkwaliteit. In die zelfde kring zitten ook de kerken (protestantse en katholieke) maar ook andere religies en hun verhouding tot de landbouw. Veel christelijke boeren zitten bijvoorbeeld toch met de nodige conflicten tussen hun geweten, hun religieuze ervaring en hun dagelijkse praktijk opgescheept. Er zijn de afgelopen jaren weliswaar contacten gelegd met mensen van Kerk en Milieu en met Kerk en Landbouw, maar ook dat heeft niet voldoende body gekregen. Er is een leuk filmpje waarin drie protestantse boeren, gangbaar, biologisch en BD werkend, uitleggen hoe zij naar de landbouw kijken. Daaraan heb ik in het initiatieftraject een stukje kunnen bijdragen. En van contact met andere religies is helemaal niets terechtgekomen.

Met de natuur- en milieugroepen is verrassend veel uitwisseling tot stand gekomen, vooral in de afgelopen decennia door een toenadering van hun kant tot de biologische en BD-landbouw. Dat is erg verheugend. Zo zou je het wensen, al blijft er ook op dat gebied nog veel te doen.

Dus het is duidelijk dat er aan het bekendmaken van de biologisch-dynamische landbouw nog het een en ander valt te doen. Wat me daarbij heel duidelijk geworden is, is dat je dat

Tovenaar en tovenaarsleerling

Marja Molenaar
over Jan Diek

Ik was drie jaar bestuurslid van de BD-Vereniging, toen de scheidende voorzitter Raymond Maris Jan Diek in 1996 introduceerde als zijn opvolger. Bij de overdracht zei Raymond onder andere: “Ze hebben me gezegd dat hij een beetje een tovenaarsleerling is”. Jan Diek reageerde toen met: “Ik hoop dat ik geen tovenaarsleerling zal blijken te zijn”. Nu, ik heb hem beide rollen met verve zien vervullen en ik weet eigenlijk niet welke rol hem het meeste plezier bezorgde!

Ik heb Jan Diek ervaren als zeer betrokken bij de ontwikkeling van de BD-landbouw. Hij is in de hele periode van zijn voorzitterschap gegaan voor BD-landbouw als een ontwikkelingsgerichte landbouw, waarbij de persoonlijke ontwikkeling van boer(-in) de sleutel is. Dat is geen gemakkelijke inzet geweest. Zo herinner ik me dat hij in de beginperiode van zijn voorzitterschap in Dynamisch Perspectief relativerend heeft gesproken over het gebruik van preparaten en zowel de dogmatiek ten aanzien van preparaten als het receptmatig toepassen ervan bekritiseerde. In de reacties werd hem zowel afvalligheid als het ondermijnen van de positie van BD-landbouw verweten. Maar ik denk dat deze personalistische benadering van deze landbouw een sterke positieve impuls heeft gegeven: binnen deze vorm van landbouw nemen veel meer mensen deel aan het gesprek over wat BD-landbouw (voor hen) is dan daarvoor en voor niet-BD-ers is BD-landbouw minder ‘moeilijk’, meer open geworden. Ook in BD-internationaal heeft Jan Diek

met zijn streven naar ontwikkelingsgerichte BD-landbouw aan de weg getimmerd. En dat is hard werken! Ik heb eenmaal het genoeg gehad een vergadering in Dornach mee te maken en kwam daar in een vergadercultuur waarin hiërarchie en zekerheden hand in hand gingen. Ik heb Jan Diek bewonderd om de loyaliteit waarmee hij steeds weer binnen deze BD-beweging heeft gewerkt aan vernieuwing.

Als voorzitter van het bestuur was hij altijd gericht op initiatief en inzet van individuele bestuursleden. Als je inbracht dat een bepaalde kwestie toch wel aandacht behoeft, was zijn antwoord veelal: “Dat is een goed punt, wat ga je eraan doen?” En voordat je het goed en wel wist, was je dan voorzitter van een werkgroep! In de drie jaar dat ik Jan Diek nog in het bestuur heb meegemaakt heb ik me gerealiseerd dat het er niet zo toe doet of hij tovenaarsleerling is. Of tovertrucs lukken of niet, is eigenlijk niet zo belangrijk: het gaat om de spanning die ontstaat. Zowel tovenaarsleerling als tovenaarsleerling zorgen ervoor dat de mensen die met hen samenwerken alert zijn, zich aangesproken voelen en actief worden. Jan Diek, bedankt!

niet aan één iemand kunt vragen. Ik zou het veld willen oproepen de eigen netwerken aan te pakken om daar activiteiten te ontplooiën en erover te schrijven in Dynamisch Perspectief en in de tijdschriften van die andere wereldlijke, religieuze en spirituele organisaties.”

“Het vitaliseren en ontwikkelen van de geesteswetenschappelijke aspecten van de BD-landbouw: Hoe is daar vanuit de vereniging aan gewerkt? En hoe kijk jij daarnaar?”

“Ik ben erg blij dat achtereenvolgens, onder andere met de cruciale hulp van Marja Moleenaar en Jaap Vermue het coachproject, de interventie en het onderzoek ‘Herijking van de BD-landbouw’ van de grond zijn gekomen. Daarin is een grote, groeiende groep mensen actief, deelnemende boeren, coaches en interventiebegeleiders. Kern hiervan is dat als aanvulling op het lezen, bestuderen en begrijpen van spirituele literatuur, het kijken naar de eigen persoonlijke spirituele ervaring in het werk als BD-boer, sterk wordt benadrukt. Dus niet meer “die of die autoriteit heeft gezegd...” maar: wij zelf vinden dit, dit beleven wij, dit vinden wij belangrijk en hier gaan wij voor. Daarbij merk je dat als je het heel centraal houdt, dat iedereen dan gaat roepen: “Ho, ho waar is de ruimte voor mijzelf.” Terwijl als iedereen zelf aangesproken wordt op “wat vind jij nou belangrijk en waar wil jij zelf eigenlijk naar toe” veel mensen gaan roepen: “Maar wat is nou het gemeenschappelijke eigenlijk?” Het gaat dus om een voortdurend zoeken naar wederzijdse bemoediging, een pendelslag tussen overcentralisatie en totale chaos. Hierbij hoort ook het hele preparatenonderzoek waaraan ook vanuit het Louis Bolk Instituut sterk is meegewerkt. Edith Lammerts, Coen ter Berg en Alja Ackermans zijn hier voortrekkers in, om in de omgang met de preparaten de eigen ervaring en het eigen bewustzijn wakker te krijgen. Dan wordt het er mee werken ook weer echt leuk, bevredigend en enthousiasmerend. Dit is destijds bij mijn komst een belangrijke

inzet in het bestuur geweest: proberen de BD-methode die als zwaardrukkend, plichtmatig gold en met zuchten en steunen gepaard ging, weer om te buigen tot een BD-landbouw die verruimend en bevrijdend werkt. In de trant van: “Jongens dit is hartstikke leuk, dit werkt geweldig. Ik heb zulke mooie dingen gezien, dat gaf me een goed gevoel, ik werd er helemaal blij van. Dus van de ‘plicht-BD’ naar de ‘gein-BD’: door de aardigheid eraan en het voedende ervan te beleven, zodat het weer gaat stromen.”

Stromende antroposofie

“Dit is voor mij de kern van de ‘stromende antroposofie’, een centraal thema in de BD. Vijftientwintig jaar geleden ben ik het al tegengekomen: je ervan bewust zijn dat je een bewust mens bent. Dat is eigenlijk de kern van de antroposofie. Dat vond ik echt prachtig geformuleerd. De hele rest volgt daaruit - voor iedereen wat op zijn of haar pad komt. Iedere mens heeft als het ware, de uitnodiging om te kijken hoe die zelf bezig is. En of dat nou met

aura’s is of met pendels, met aftasten van energievelden, met een grondsteenspreuk of weekspreuken of noem maar op, daarvan geloof ik dat dit secundair is. Het was altijd Steiners intentie om mensen aan te moedigen de dingen te doen die ze konden, uitgaande van waar die betreffende persoon stond en waar hij of zij mee bezig was of warm voor kon lopen. Nooit van: zó heb ik het gezegd en zó moet je het doen. In het boek van Andrej Belyj dat ik nu lees wordt dat weer sterk bevestigd. Hier is binnen de antroposofie een heel merkwaardig soort mix van protestantisme en katholicisme ingeslopen, van een kerkelijke machtstructuur die heel onbewust meespeelt en zegt: “Zó hoort het en alleen als je het zó doet (als ik of als wij) hoor jij erbij en als je erbij wilt horen zul je het weten ook!” In mijn gevoel is dat super anti-antroposofisch. Dat maakt de mensen juist onvrij en lui en ontmoedigt ze. Ik vind het geschift om te roepen “BD, je mag alles doen behalve de pendel gebruiken”. Te gek voor woorden. Vroeger mocht je als antroposoof niet naar de

Bedrijfsontwikkeling

Michiel Rietveld
over Jan Diek

De belangrijkste verdienste van Jan Diek is mijns inziens dat hij richting gegeven heeft aan de BD-Vereniging in het tijdperk dat direct aansluit bij het ontstaan van Skal. De Bio- en BD-boeren waren zeer Skal gericht in normatieve zin, Jan Diek heeft de richting gewezen om aan individuele en dus bedrijfsontwikkeling te doen door je zelf doelen te stellen. Coach en interventie zijn de praktische uitwerkingen daarvan op dit moment. Visionair volstrekt juist maar in de tijd mijns inziens ongelukkig geïntroduceerd, was het

zogenaamde puntensysteem voor de bedrijfsontwikkeling. We mogen blij zijn als dat over een jaar of vijf operationeel is. In de tijd voor Jan Dieks aantreden was het bezoeken en bezig zijn met de inhoud binnen de BD-Vereniging niet zo sterk. Jan Diek heeft dat op zijn wijze weer uitdrukkelijk op de kaart gezet, zijn liberale aanpak viel daarbij in Nederland maar ook internationaal op. Met heel veel plezier heb ik Jan Diek daarin terzijde gestaan. Ik heb altijd genoten van de inhoudelijke brainstorm sessies en zeker ook de informele contacten. Ik wens Jan Diek dezelfde power toe om zijn nieuwe job, het leiden van het Landschapsinstituut van de grond te krijgen. Ik wens hem een staf toe die dat realiseren mede mogelijk maakt.

televisie kijken en daarvoor niet naar de radio luisteren, want Steiner had ook nooit naar de radio geluisterd of zo. Het slaat nergens op, behalve dan op de eigen angst 'het' fout te doen."

Voeling met de geestelijke wereld

"Het kenmerkende van de BD zou wat mij betreft ook niet, en daar heb ik heel veel ruzie over gehad, vóór alles in het gebruik van de preparaten moeten liggen, hoe fantastisch ze ook zijn; maar in de vraag: hoe wil ik mijn bewustzijn – van dat ik een bewust mens ben als boer in mijn landbouwbedrijf – gaan toepassen. En als ik dan die spirituele kant, die oorsprong en ook streefrichting van de BD is, in mijn bedrijf wil toepassen, wat kan ik dan doen? Hoe kan ik zelf mijn voeling krijgen met de geestelijke wereld, met die spirituele kant; hoe kan ik er zicht op krijgen, hoe kan ik er een oor voor ontwikkelen, het in mijn vingers krijgen? Dat zijn de kernvragen voor mij. En of je dat met preparaten doet, met de zaaikalender, met je meditatie of met de wijsheid van je buik (zo van: "volgens mij moet ik nu maar eens eventjes achter in dat veldje wat onkruid gaan wieden, of kiezel spuiten"), dat moet je zelf als boer kiezen. Het daarvan bewust worden is de gein. En natuurlijk heb je collega's nodig, andere mensen, om er over te praten hoe je daarmee omgaat, om je daar steeds meer bewust van te maken."

"Als je alleen maar met de pendel bezig blijft of vanuit een oosterse filosofie op je bedrijf werkt, wat heeft dit te maken met antroposofische geesteswetenschap in de landbouw?"

"Dit is in essentie hetzelfde kernthema. Het oosterse, zoals het er in het begin van de vorige eeuw uitzag, was heel anders dan hoe het er nu uitziet. Ook in India, in heel Azië is enorm veel ontwikkeld. Het internationale contact is enorm toegenomen en de goeroes daar hebben natuurlijk ook gekeken naar wat er hier in het westen allemaal gebeurt. Ik wil niet zeggen dat alle goeroes zonder meer gelijk hebben, maar

Geen afscheid

Alja Ackermans
over Jan Diek

Ik zie Jan Diek als iemand met een groot hart en een fijnzinnig oog voor mensen. Hij ziet bijvoorbeeld de impuls die een individu of een groep mensen op aarde wil zetten en probeert vervolgens deze impuls een plaats te geven in de wereld.

Dit is een zoektocht waarbij hij ruimte schept voor de ander en verbindingen legt tussen mensen. Op deze wijze stelt hij zichzelf

dienstbaar op voor anderen en (BD-) ontwikkelingen. Ik vermoed dat hij deze kwaliteiten ook bewust hanteert.

Daarnaast ken ik hem als een hulpvaardig man. Ik weet nog goed dat hij mij eens op zondagochtend belde en zei: "Als ik het goed heb kun jij wel wat ondersteuning gebruiken. Zal ik dat stukje even voor je schrijven ...?" Hij voegde de daad bij het woord en die zondagmiddag was het klaar.

Gelukkig zitten Jan Diek en ik samen bij de bedrijfscoaching en de Preparaten Toekomstgroep, zodat ik nog geen afscheid van hem hoeft te nemen.

wel dat ze allemaal 'iets' te pakken hebben. En de aardigheid is dus voor mij en jou en iedereen om, desgewenst, zorgvuldig te kijken: welk stukje daarvan heb ik nu nodig.

Binnen de antroposofie is ook een belangrijk aantal mensen hard bezig om zich uit 'het voordrachtswerk' zó los te maken, niet het af te zweren, maar er zó zelfstandig in te worden dat ze zeggen kunnen: "Steiner heeft toen dat en dat gezien, en die en die leerlingen hebben toen dat en dat verteld, maar wat ervaar ik, hier en nu?" Zeker, er zijn mensen die zeggen:

"Nou ja meditatie, dat is bij mij niets; die geestelijke wereld, die zie of hoor ik echt niet; dat was alleen weggelegd voor Steiner". Dat leidt dan vaak tot een stemming van 'dat wénten wij niet, daar moeten we in gelóven'. Dit is een variant op de protestantse geloofsversie: je mag het juist niet weten, dat zou namelijk hoogmoedig zijn en dus moet je het juist gelóven. Ook in het antroposofisch circuit komt dit nog steeds voor. Maar voor mij is dat niet acceptabel. Het zet mij en mijn 'mensenwijsheid van de mens' buiten spel."

Verbrijzeld

Michael Veltman

De dag dat Jan Diek mij vroeg toe te treden tot het bestuur van de BD-Vereniging hadden we afgesproken op het 'terras op de hoek' in Driebergen. Voorjaar 1999. Het was zeker 10 jaar geleden dat wij elkaar voor het laatst hadden gezien, maar Jan Diek wordt gelukkig niet ouder dus ik herkende hem onmiddellijk. Voordat wij over de zaak zelf kwamen te praten, vertelde ik hem hoe ik mij hem herinnerde van de tijd dat wij op de Vrije School in Den Haag zaten. Hij zat 4 jaar hoger. Dat zou onder normale omstandigheden een onoverbrugbaar grote afstand geweest zijn. Wij zouden elkaar nooit hebben leren kennen - dat wil zeggen ik hem wel, maar hij mij niet - als zijn broer niet bij mij in de klas had gezeten. Jan Diek maakte ik voor het eerst van dichtbij mee op een zeilmiddag op de Kaag. Broer Bertram, mijn klasgenoot, was een echte zeiler, maar ik moest nog alles leren. Jan Diek legde de beginselen van het verkeer te water rustig en vriendelijk uit. Toen we gingen aanleggen aan de steiger vroeg hij mij op de voorplecht te gaan zitten met m'n benen over de rand. Ik moest de boot met

mijn benen tegen houden en een harde aanvaring met de kant voorkomen. Ik vond dat wat onhandig en besloot het op m'n knieën gezeten met m'n hand te doen. "Ga zitten, Michael!! Met je benen afhouden!!" Ineens een harde, gedecideerde stem. Jan Diek trad op. Ik deed gauw wat hij zei en voorkwam net op tijd een harde aanvaring met de steiger. Waarschijnlijk had ik op mijn manier m'n hand verbrijzeld.

Jan Diek moest lachen toen ik hem dit incident vertelde. Hij was het zelf vergeten, zei hij. Maar in de jaren dat wij nu samen in het bestuur van de BD-Vereniging hebben gezeten, moest ik toch nog wel eens aan dit incident terug denken. Rustig en vriendelijk, bedaard en met een zachte stem kan hij duidelijk uitleggen hoe de zaken in elkaar zitten. Een enkele keer komt die wat meer gedecideerde toon te voorschijn. Maar goed ook, soms. Anders hadden we onze handen nog veel vaker bijna verbrijzeld....

Ik heb erg veel van hem geleerd. Wij hebben een nuttige en plezierige tijd samen in het bestuur gehad. Ik hoop dat hij nog een tijdje over onze schouders blijft mee kijken. Het ga je goed, Maestro. Dank voor je grote inzet en voor alles wat je voor het bestuur en de vereniging hebt gedaan!

"En in de BD?"

"Op het moment dat gezegd wordt 'je moet wel die preparaten gaan gebruiken en als je er niets van merkt is het jammer, maar gewoon doorgaan' val je in die doctrine. Natuurlijk kun je ook zeggen: "Als je er niet mee omgaat krijg je er ook nooit een verhouding toe". Daar kan ik het op zich ook mee eens zijn. Bekende uitspraken als: "Het komt vanzelf wel die ervaring" zijn vermoedelijk ooit bedoeld geweest als bemoediging. Maar het wordt erg gauw omgekeerd uitgelegd of opgevat, zo van: "Dan hoef ik er dus ook niets bij te ervaren, dan doe ik het gewoon en dan ben ik ervan af". In Duitsland gaat men nog radicaler te werk: de boer moet gewoon in een vakje schrijven of hij de preparaten toepast, ja of nee. Op grond daarvan krijgt hij een Demeter erkenning, vooropgesteld dat hij ook aan de andere eisen voldoet. Maar het preparatengebruik valt niet te controleren. Als je oncontroleerbare dingen in de voorschriften zet, creëer je een probleem. Doe het dan liever niet daar, maar in de richtlijnen waarin gewenst gedrag wordt geformuleerd. Daarom sta ik nog steeds achter mijn eerder gedane uitspraken: "Als je geen preparaten wilt en je wel BD-boer voelt, fantastisch! Maar leg mij dan alsjeblieft uit waardoor jij BD-boer bent. Dan gaan we dáár-mee aan het werk".

Dit is een lang verhaal om weg te komen bij de hang naar dogmatisme, die bij vlagen steeds weer opduikt als zekerheidsinstrument. De kunst is natuurlijk om dat houvast in je eigen ervaring te krijgen, anders blijf je aan de anderen hangen."

"Maar geen mens zou er toch zelf opkomen om zulke preparaten te maken?"

"Dat is natuurlijk maar de vraag. Er waren meteen in de twintiger, begin dertiger jaren al mensen, ik denk daarbij aan mensen als Hugo Erbe en anderen, die zeer geïnspireerd zelf aan de slag gingen met kerst- en stormpreparaten en noem maar op. De toenmalige BD-beweging ging daarvan helemaal uit zijn dak.

Wie dachten ze wel dat ze waren. In feite waren het vooruitstrevende mensen die ook hun risico's wilden nemen, die visies hadden, ingevingen, inspiraties en intuïties. Voor hen was de vraag 'hoe ben je daar op gekomen, zodat ik ook eens kan gaan kijken', een leuke geweest. Ik weet niet of dat ooit aan ze gevraagd is. Maar ook in onze tijd is het zo dat een boer een tijd kan leven met een probleem dat hij heeft. En daarbij de vraag in zich wakker kan houden welke planten hem daarbij kunnen helpen, of welke dieren of welke combinatie van beide, binnen de reeks bestaande preparaten of daarbuiten... ik denk dat er dan nog veel meer te vinden is. Als je zó werkt, blijf je er zelf bij, maak je er zelf deel van uit en wordt er niet iets als een kaasstolp over je heen gelegd.

Met de richting die ik beschrijf wordt de vereniging ook een ontmoetingsvereniging waar boeren elkaar over hun ervaringen en ontdekkingen gaan vertellen: spirituele ervaringen inbegrepen.

"Hoe kan een consument dan weten wat zijn aangekochte BD-product is?"

"De Demeterconsument heeft de garantie dat het product afkomstig is van een bewust spiritueel zoekende boer of tuinder. Bovendien zijn er een aantal redelijk strenge biologische eisen, strenger en radicaler dan die van de Eko. De laatste zijn eisen die meetbaar en telbaar zijn zoals percentages eigen verbouwd veevoer, mest input en dergelijke. Eisen die hard te maken zijn. Daarboven is er de speelruimte voor spirituele ontwikkeling.

Dat maakt het ook leuker voor de consument om te zeggen: "Ik ga eens kijken bij dié boer, hoe dié het doet". Vervolgens kunnen daarmee ook de verschillende abonnementensystemen en de CSA's meer gezicht krijgen, waarbij mensen ervaren: Hé die boer is hartstikke leuk bezig daar ga ik mij ook eens mee bezighouden, ik kan een stuk voorfinanciering doen, ik ga daar af en toe meehelpen, ik ga zijn producten kopen. CSA staat voor Con-

sumer Supported Agriculture, in ons land Pergola genoemd. Als consument zou je best 20 of 30% van je voedselpakket bij zo iemand kunnen afnemen, op basis van "ik vertrouw jou". Net zoals je een huisarts kiest of de leraar van een school voor je kinderen. Want als je de mensen op een bedrijf beter kunt leren kennen en weet: behalve een door Demeter gestelde minimum basis is deze boer ook bezig zichzelf als spiritueel mens te ontwikkelen, dan kun je ook aan die boer vragen: "Wat kom jij tegen aan spirituele dimensies in je werk" en hem van jou uit vertellen wat je in jouw vak aan spiritualiteit ontmoet. Nou, dat is wat mij betreft allemaal BD-Vereniging."

"BD-landbouw gaat dus om de mens, terwijl ik in eerste instantie denk aan een product uit de natuur?"

"Mens worden aan de landbouw, de landbouw vermenschelijken", deze oude uitspraak van mij geldt wat mij betreft nog steeds. Je kunt mens worden aan het omgaan met de natuur. Je kunt ook zeggen "mens worden aan de aarde, de aarde vermenschelijken". Dit is toekomstperspectief: de hele aarde als mensen met elkaar zó in je opnemen, dat die hele natuur allengs vergeestelijkt kan worden, nadat die in de loop van de evolutie eerst vermaterialiseerd is. Ik ben erg voor de term van 'partnerschap' - de mens is partner van de natuur - maar dan wel met de aantekening dat de mens de verantwoordelijke partner is. Je kunt dieren niet verantwoordelijk houden voor wat mensen ondernemen. De mens is absoluut verantwoordelijk voor zijn omgang met de dieren. Maar de bodems, de planten en de dieren zijn geen dingen, de natuur is geen ding. Het gaat er juist om dat je het wezenlijke in die stenen, de bodem, de rivieren, de lucht, in een landschap, op een boerderij, te pakken kan krijgen. Wat dat betreft staat de mens centraal, niet ter zelfbevrediging maar wel ter zelfontwikkeling. Maslov heeft prachtig die verschillende lagen van menselijke motivaties aangegeven. Je

moet jezelf natuurlijk in leven kunnen houden om iets te kunnen doen, een gezond egoïsme is levensvoorwaarde. Maar je leeft niet om te eten, maar om mens te worden, steeds meer mens.

De natuur heeft de mens nodig en kan zich alleen maar zo uiten als de mens het toestaat. Ze wordt dan vervolgens ook vervormd als de mens hem meer dwingt dan uitnodigt zich naar haar eigen wezen te ontwikkelen. Dus wat dat betreft eet je onherroepelijk een stuk door de mens bijgestuurde natuur. Natuur op zich is in orde, daar ligt het probleem niet. Het probleem is wat wij ermee doen".

"En wat betreft zorg voor een duurzame toekomst van het boerenbedrijf?"

"Waar ik me inderdaad zorgen over maak is dat er zoveel boeren mee ophouden en hun bedrijf niet aan BD-collega's kunnen overdoen. Dat meerdere mensen graag biologisch-dynamisch zouden willen werken maar het geld niet hebben om BD-grond te kopen. Daar ligt een enorm probleem.

Een ander probleem, dat tegelijk een verlossing is, is dat gelukkig niet iedereen meer denkt van zijn achttiende tot zijn tachtigste boer te moeten zijn. Steeds meer mensen beleven dat zij een bepaalde periode van hun leven boer willen zijn. Of ze beleven dan - nu ze zolang boer geweest zijn wat op zich prima en leerrijk was - dat ze nu wat anders willen. We moeten met z'n allen, als samenleving, organisatorische vormen vinden waardoor dat goed kan, zonder dat het hele bedrijf daarmee verdwijnt. Ook wat dat betreft is er momenteel een groot gebrek aan duurzaamheid in de bedrijfsvoering.

Biologisch-dynamisch grondbeleid

Helaas werkt de Stichting BD-Grondbeheer niet zo swingend als zou moeten en stelt Biogron van Triodos, ondanks het vele geld daar, niet al teveel voor. Veel boeren gaan het geld liever bij de Rabobank lenen. Nou, dat kan ik geen succes noemen.

En dan al die bedrijfsbeëindigingen waarbij de gronden in de bollenteelt - of weet ik wat - terecht komen. Dat vind ik echt hartverscheurend.

Ten derde vind ik het echt problematisch voor boeren om duurzaam met elkaar samen te werken binnen een bedrijf. Een bedrijf samen opzetten of een bedrijf vergroten door samenwerking gaat vaak goed, maar na een bepaalde tijd strandt het dan - van buiten gezien - op onmogelijke kleinigheden. De meest fantasievolle mensen gaan dan weer uit elkaar en dat zelden met een vrolijk humeur. Dit is funest voor duurzaamheid van de bedrijven, voor het duurzaam in cultuur brengen van grond die weer tot leven komt. Grond die weer open komt voor de invloeden uit de wijde omgeving, waardoor de planten weer gevoeliger zijn, zodat de mensen die de producten daarvan eten weer gevoeliger kunnen worden voor de positieve kanten van de werkelijkheid. Dat ultieme doel van de BD-landbouw wordt daar dus niet mee gediend.

Ik denk dat de tijd van het individuele grondbezit eigenlijk al ruimschoots gepasseerd is, dat de daarmee verbonden historische ontwikkelingsnoodzaak voorbij is. Het vinden van nieuwe sociale vormen, waar mensen een bepaalde periode van hun leven in de landbouw kunnen werken en zich kunnen inzetten, zonder dat met hun uitstappen uit het bedrijf het BD-landgebruik verdwijnt, de hele bodemvruchtbaarheid en levendigheid die opgebouwd is allemaal wegvalt, dat is ook een dringende noodzaak. Die vormen te vinden en mogelijk te maken kun je niet van de boeren alleen vragen. Daar is de vereniging voor nodig, dus met consumenten en de tussenliggende schakels erbij. Zodat de boeren verlost worden van het contraproductieve egoïsme dat hun in zulke bedrijfsbeëindigingsituaties plotseling kan overvallen. Je hebt natuurlijk egoïsme nodig om jezelf te kunnen ontwikkelen maar het kan ook doorschieten en dan gaat het averechts werken en daar moet je elkaar voor weten te beschermen. Omgekeerd is dat

egoïsme er natuurlijk voor de burgers ook zo. Ook zij kunnen een stuk van hun egoïsme omzetten in steun voor de landbouw. Omdat die voor hun eigen basis bestaan belangrijk is. Als je als groep consumenten grond in bezit zou hebben, kun je daarvoor ook de boeren zoeken en krijg je daardoor een stuk medezeggenschap dat gekoppeld is aan medeverantwoordelijkheid. Dit zal in de naaste toekomst alleen maar dringender en belangrijker worden. Maar dan moeten we wel veel creatiever worden. Het kan immers nooit zo zijn dat één persoon uit het bestuur, of het bestuur alleen of zelfs niet het bureau dat allemaal even voor ons regelt. Voor ons als bestuur is het de kunst die mensen uit de beweging te zien, te vinden en te ondersteunen die deze kar willen gaan trekken."

"Wat zijn jouw plannen?"

"Enerzijds is het prachtig na zes jaar te moeten aftreden, maar het is ook jammer dat er zoveel onafgemaakt achter blijft. Maar het is ook weer mooi als iemand anders die taak voor een aantal jaren overneemt. Ik ben blij dat we een geschikte opvolger gevonden hebben. Dat zal vast goed gaan: hij heeft veel praktische ervaring in de sociale vernieuwing. We hebben trouwens sowieso leuke mensen in het bestuur gevonden en die vormen samen een swingend team. Dat het altijd weer lukt om nieuwe mensen te vinden is trouwens wel erg fijn. Ik vind het ook heel leuk dat op het ogenblik een aanzienlijk deel van het bestuur niet speciaal uit de BD afkomstige is, maar er serieus belangstelling voor heeft en er helemaal voor gaat. Juist omdat dit de ruimere maatschappelijke betrokkenheid weerspiegelt waarover we in het begin spraken.

En wat mezelf betreft, ik neem een paar maanden de tijd om te bekijken op welke plekken ik in de BD-Vereniging en -beweging toch dingen zou willen doen, of in hoeverre ik tegen mezelf zeg dat ik mijn bijdrage daaraan nu wel geleverd heb en nu maar eens ergens anders in de wereld kan gaan kijken." ■

Voor wie een 'ANDERE VAKANTIE' wil,

- in de Franse Vogezen
- in het hart van West Europa
- in een prachtig, stil natuurgebied

is daar **ECOLONIE**

Op onze terreinen in en naast de vallei van de rivier de Ourche, bieden wij:

- een gastenverblijf en natuurcamping
- zwemplas en spelmogelijkheden
- kunstateliers met diverse workshops
 - een natuur educatief centrum
 - vegetarische keuken met biol. geteelde groenten uit eigen tuin.

Maar Ecolonie wil meer zijn dan de optelsom van deze niet onbelangrijke uiterlijkheden.

Voor informatie (gratis folder) belt u in Nederland: 0515 - 433384

ECOLONIE - 1 Thietry - 88260 Hennezel-Fr.
tel.:0033 3290 70027 / email: ecolonie @ aol.com

VOOR HET BOEREN- EN TUINDERSBEDRIJF

- AANPASSINGEN AAN BESTAANDE MACHINES OF APPARATEN.
- ONTWIKKELEN EN BOUWEN VAN NIEUWE CONSTRUCTIES

Meer dan 30 jaar ervaring met ontwerpen en bouwen. Onderhandelingen en advies altijd vrijblijvend en gratis.

C. Jorritsma warme voorstander van biologisch - dynamische landbouw en voeding.

J. Weijandweg 23
1862 XK Bergen
Werkplaats: Langedijk
Tel.+fax 072 - 581 80 72

Internet: www.avengineering.nl
Email: kees.jorritsma@wannadoo.nl